

Toda, Vidal i Barraquer i el fals complot d'Escornalbou (1926)

Manel Tarés i Lagunas

maneltares@gmail.com

RESUM L'article evidencia la relació d'amistat entre el cardenal Francesc d'Assís Vidal i Barraquer i el mecenes Eduard Toda i Güell, que es reunien sovint al castell d'Escornalbou i, més endavant, a la nova residència del segon ubicada dins del recinte del monestir de Poblet, aleshores en procés de restauració. En relació a aquest fet, recuperem un episodi anecdòtic en la llarga llista de presumptes acusacions maquinades pel règim de Primo de Rivera contra el cardenal de Tarragona, relativa a un suposat paper que hauria tingut aquest en el cop d'estat frustrat del general Aguilera el 24 de juny de 1926.

RESUMEN El artículo evidencia la relación de amistad entre el cardenal Francesc d'Assís Vidal i Barraquer y el mecenas Eduard Toda i Güell, que se reunían a menudo en el castillo de Escornalbou y, más adelante, en la nueva residencia del segundo, ubicada dentro del recinto del monasterio de Poblet, en proceso de restauración en ese momento. En relación a este hecho, recuperamos un episodio anecdótico en la larga lista de presuntas y acusaciones maquinadas por el régimen de Primo de Rivera contra el cardenal de Tarragona, relativa a un supuesto papel que habría tenido éste en el golpe de estado frustrado del general Aguilera el 24 de junio de 1926.

ABSTRACT The article evidences the friendship between the cardinal Francesc d'Assís Vidal i Barraquer and patron Eduard Toda i Güell, who often met in Escornalbou castle and, later, in the second's new residence located within the enclosure of the Poblet monastery, undergoing restoration at that time. In relation to this fact, we recover an anecdotal episode in the long list of alleged accusations made by the Primo de Rivera regime against the Cardinal of Tarragona, related to an alleged role that he would have had in the frustrated coup d'état of General Aguilera in June 24, 1926.

Paraules clau: cardenal Vidal i Barraquer, Eduard Toda i Güell, general Domènec Batet, castell d'Escornalbou, *Sanjuanada*, dictadura de Primo de Rivera.

Palabras clave: Cardenal Vidal i Barraquer, Eduard Toda i Güell, general Domènec Batet, castillo de Escornalbou, *Sanjuanada*, dictadura de Primo de Rivera.

Keywords: Cardinal Vidal i Barraquer, Eduard Toda i Güell, General Domènec Batet, Escornalbou castle, *Sanjuanada* coup d'état, Primo de Rivera dictatorship.

Manel Tarés i Lagunas (Cambrils, 1978) és Màster en Història Contemporània i Mon Actual per la Universitat de Barcelona. Ha treballat diversos aspectes d'història de Cambrils, especialment sobre l'època moderna, així com la Segona República. Ha publicat vora una quarantena de treballs entre articles i llibres, destacant *Al servei dels ferits*. Recull de fonts de l'Hospital de Sang de Cambrils (2008), *La introducció del règim borbònic a la vila de Cambrils* (2013) i *El cardenal Francesc d'Assís Vidal i Barraquer, una vida en imatges* (2019), aquest últim juntament amb Pedro Otiña. És col·laborador habitual del mensual *Revista Cambrils*.

Eduard Toda i Güell (1855-1941) havia viscut a mig món quan decidí tornar a Catalunya per retirar-se. Al final del 1907, de Londres estant, on treballava en una important empresa que li proporcionaria una còmoda fortuna personal, adquirí la finca de la muntanya d'Escornalbou, que incloïa les runes de l'antic convent franciscà.

El senyor d'Escornalbou

Eduard Toda era nat a Reus, fill de mare soltera. El referent masculí durant la seva infància i joventut fou el seu oncle Josep Güell i Mercader, un eminent intel·lectual i polític liberal de la ciutat, aleshores un dels baluards del republicanisme possibilista.¹ El jove Toda estudià la carrera consular i, de seguida, sortí a veure món, primer com a diplomàtic i, més tard, com a empleat en una companyia naviliera a Londres. No tornà definitivament a Catalunya fins al 1919, però dotze anys abans ja havia adquirit les

runes de l'antic convent de Sant Miquel d'Escornalbou. Tot i que s'havia casat amb una noia de Madrid, amb qui tingueren un fill, Toda se'n separà aviat i visqué gairebé sol tota la vida o bé amb la companyia de la seva mare. La intenció que tingué Toda amb Escornalbou fou la reconstrucció del recinte per instal·lar-hi la seva residència durant una jubilació que pogué gaudir abans d'hora. Fou una restauració realitzada al seu gust, prenent elements neohistoricistes que havia pogut observar a Anglaterra.

Una vegada retirat i apossat a Catalunya, Toda es bolcà en nombrosos projectes de mecenatge cultural, el més important de tots, el de la restauració efectiva del monestir de Poblet, que proseguí fins a la seva mort el 1941. Amb el règim franquista, la memòria de Toda s'esllanguí fins gairebé al final de la dictadura, de manera semblant al que succeïa amb la figura del cardenal Vidal i Barraquer, recuperada tan sols a partir de la fi dels anys seixanta, havent donat lloc a una prolixa corrent de revisió historiogràfica de la història de l'Església de la II República i la Guerra Civil.

Durant els anys vint del segle passat, Escornalbou es convertí en un petit pol d'atracció d'intel·lectuals de tot el país, convidats per un Toda sempre frisós per mostrar als visitants les novetats que engruïen la seva rica biblioteca, de la qual en sortiren, al mateix temps, generoses donacions bibliogràfiques a un bon nombre d'institucions culturals del país. Amb Toda, Escornalbou es convertí, doncs, en «un veritable cenacle de cultura, literatura, erudició i bibliofília».²

El cardenal de Tarragona

D'altra banda, Francesc Vidal i Barraquer (1868-1943) constitueix un personatge essencial de l'Església catòlica a l'Estat espanyol durant els anys de la dictadura de Primo de Rivera, la II República i la Guerra Civil.³ Després d'acabar els estudis

Placa a la façana de la casa nadiua d'Eduard Toda.

universitaris de manera brillant, inclosa una tesi doctoral en Dret romà, Vidal i Barraquer entrà al seminari per seguir la carrera eclesiàstica. El seu ascens fou meteòric. Cridat per l'arquebisbe Costa i Fornaguera al seu costat per ocupar diferents càrrecs en la cúria tarragonina, el 1914 fou nomenat administrador apostòlic de Solsona. La seva gestió al capdavant d'aquest petit bisbat fou molt celebrada per les seves accions en defensa de la cultura i el patrimoni eclesiàstics, la formació dels religiosos, la caritat i el tracte directe amb els sacerdots parroquials. A la mort de López Peláez, arquebisbe de Tarragona, Vidal fou proposat com al seu substitut i, quasi immediatament, obtingué el cardenalat el 1921.

Aquesta successió ràpida d'esdeveniments entronca amb l'adveniment de la dictadura de Primo de Rivera, la qual es fixà ben aviat amb el tarannà del cardenal de Tarragona, considerat com a massa catalanista, tot i que ell mai no s'identificà directament amb aquest moviment polític i cultural. Tanmateix, Vidal i Barraquer sentia un gran compromís per la seva diòcesi i, per extensió, la província eclesiàstica de Catalunya, per a la qual estava convençut que calien determinades solucions pastorals adaptades a la peculiaritat cultural i social del país. En aquest sentit, doncs, la defensa en l'ús de la llengua pròpia per a l'evangelització o la conveniència de comptar amb bisbes nascuts al territori, foren dos dels temes que l'enfrontaren amb el directori militar. Aquesta postura mantinguda pel prelat tarragoní feu que fos vist, ja en la seva època, com un símbol de la *resistència catalana*. En conseqüència, el cardenal arquebisbe es convertí en una figura incòmoda per al règim, que provocava animadversió entre sectors ultracatòlics i nacionalistes espanyols arran de la seva actuació ferma en defensa de l'Església catalana i contrària a les intromissions governamentals en qüestions eclesiàstiques.⁴ Des de bon començament, el govern del dictador dugué a terme diferents maniobres per apartar Vidal de la seu de Tarragona, proposant-li

altres destinacions arreu de la península, que sempre denegà, i pressionant al Vaticà a partir de difamacions i denúncies falses i interessades, cosa que motivà, fins i tot, una llarga visita apostòlica sobre el terreny encarregada al nunci del Vaticà a Espanya per investigar l'anomenada *questione catalana*, és a dir, sobre la incidència del catalanisme en l'Església del país.⁵ El capità general de Catalunya, Emilio Barrera, es destacà especialment per conspirar contra el cardenal cambrilenc, fins al punt de protagonitzar diferents episodis ridículs i molestos, com el que expliquem, precisament, en aquest article.

Vidal i Barraquer a Escornalbou

Es fa difícil establir quan i com s'inicià la relació entre Toda i Vidal i Barraquer. El primer no era una persona especialment religiosa, tot i que sempre es mostrà molt respectuós i atent amb les creences religioses i, de fet, tingué amistat amb diversos eclesiàstics a part de Vidal i Barraquer, com Serra i Vilaró o Jaume Barrera. Sobre aquesta qüestió, el polític reusenc Josep Maria Fontana (1911-1984) formulava la següent teoria en les seves memòries:

“Pienso o intuyo que en aquellas calendas tuvo Toda una crisis espiritual y religiosa, quizás más por vía histórico-estética que teológica..., que le llevó a Poblet y a su amistad con el cardenal Vidal y Barraquer”.⁶

En la prou coneguda *Nota Confidencial* que el cardenal envià al Secretari d'Estat del Vaticà, Eugenio Pacelli, el 14 d'agost de 1936, una vegada instal·lat a Itàlia en motiu de la revolució anticlerical del mes de juliol a Catalunya, Vidal es referia a Toda com una persona «en muy buena amistad con Su Eminencia». ⁷ També l'historiador Eufemià Fort i Cogul (1908-1979), un dels principals biògrafs del diplomàtic reusenc, s'ha referit a aquesta relació entre els dos homes:

“Sabem que tot sovint, aprofitant alguns lleures, el prelat, acceptant l'hospitalitat del seu amic Eduard Toda, passava algun temps al casal d'Escornalbou,

on tots dos, compartint un mateix afecte pels llibres, s'estaven llargues hores a la gran biblioteca, dedicant-se a estudis bibliogràfics i fins a una pacient labor de restauració de vells volums”.⁸

Vidal i Barraquer fou, doncs, un hoste habitual al castell d'Escornalbou, on Toda li tenia expressament parada una cambra. Així ho corroborava l'escriptor Plàcid Vidal i Rosich (1881-1938), que estava casat amb una cosina d'en Toda:

“De les cambres d'Escornalbou n'hi havia una exclusiva –la més luxosa i règia– per al cardenal de Tarragona, Francesc Vidal i Barraquer, i també n'hi constava una de destinada a Francesc Cambó”.⁹

De fet, a l'època circulà una col·lecció de postals dedicades a Escornalbou, una de les quals mostrava l'interior de l'anomenada *cambra del Cardenal*. A partir de la premsa generalista, hem pogut recuperar diversos breus que fan referència a algunes estades de Vidal i Barraquer a Escornalbou, sempre durant la primeria d'octubre, coincidint amb la seva onomàstica.¹⁰ En tenim notícia des d'almenys el 1921 fins al 1931.¹¹ D'altra banda, a Toda li agradava, també, celebrar la nit de Sant Joan al castell, on encenia una gran foguera acompanyat d'amistats.¹² El canonge Joan Viladrich (1897-1993), el fidel secretari particular del cardenal, explica en la seva crònica recentment donada a conèixer per l'Arxiu Municipal de Cambrils¹³ que el cardenal Vidal també acostumava a pujar a Escornalbou la vigília de Sant Joan. Aquella nit «el Sr. Toda feia encendre la gran foguera de 800 feixos en aquell cim vistent de tot el Camp i completava encara la festa engegant coets voladors que il·luminaven l'horitzó i feien retrunyir amb llurs explosions aquelles valls». ¹⁴

Encara als anys trenta, tot i que Toda ja havia traslladat definitivament la seva residència al monestir de Poblet, Vidal i Barraquer faria alguna incursió a Escornalbou per visitar el seu amic. El 29 de juny de 1933, per exemple, Viladrich escrivia a l'aleshores canonge Manuel Borràs per fer-li avinent que arribarien a Reus l'endemà en tren:

“Sembla que el Sr. Cardenal voldria pujar el dijous a Escornalbou i així ho ha escrit a Don Eduard amb lletra adreçada al Castell que haurà rebut avui. [...] Hi pujarien els de casa la Sra. Tecla [Sala, vídua Riera] i el Dr. Lluís [Carreras]”.¹⁵

Viladrich remarca en la seva crònica la bona relació i amistat entre els dos homes. Toda volgué oferir la finca d'Escornalbou a l'Església, cosa que comunicà en diverses ocasions a Vidal i Barraquer. De fet, la donació d'aquest patrimoni fou confirmat a la primeria de 1926 quan es feu efectiva la cessió de l'antic monestir a l'Arquebisbat de Tarragona amb la condició que Toda en pogués gaudir de l'usdefruit fins a la seva mort. A la fi, la propietat d'Escornalbou esdevingué costosa de mantenir per a l'Església tarragonina, per la qual cosa acabà sent venuda després de la guerra al comerciant reusenc Josep Maria Llopis i Borràs.

El cop d'estat frustrat del general Aguilera

Toda i el seu cercle d'amistats interessades per l'alta cultura catalana no eren gens addictes al règim dictatorial del general Primo de Rivera, almenys una vegada es feu patent de quin peu calçava. Tanmateix, no s'ha d'oblidar que el cop d'estat militar del que era Capità General de Catalunya el setembre de 1923 fou rebut amb certes esperances per una bona part de la *gent d'ordre* del país, incloent-hi els regionalistes i, evidentment, la burgesia industrial. Es considerava que el règim de la Restauració ja era caduc, com evidencià la crisi política del 1917, i s'estava posant en risc l'ordre social. Tanmateix, cal veure l'acte del general andalús com una reacció conservadora a una monarquia parlamentària que pecava de caciquil i corrupta. El nou règim es revelà, ben aviat, com a contrari a les particularitats catalanes i l'esperit democràtic. Això provocà el creixement d'una oposició plural i diversa des de bon començament, no només entre gent d'esquerres (tot i la col·laboració dels socialistes amb algunes

propostes de Primo de Rivera tocants al món laboral), sinó també alguns monàrquics, molts catalanistes i, de manera destacada, alguns membres de l'Exèrcit.

Aquest ambient hostil en clandestinitat desembocà en diverses conspiracions polítiques i militars durant la segona meitat del període dictatorial. En aquest sentit, el primer gran sollevament militar havia estat previst per a la nit del 24 de juny de 1926, una data prou assenyalada com perquè aquesta insurrecció fallida fos coneguda com la *Sanjuanada*. El principal protagonista de l'intent de motí fou el general Francisco Aguilera Egea (1857-1931), que s'havia traslladat discretament a València, on estava previst que assaltàs la Capitania General i fes públic el manifest que havia signat juntament amb el veterà general Valeriano Weyler, en què es comprometien a restablir la legalitat constitucional. Aguilera havia dimitit el càrrec de president del Consell Suprem de Guerra el setembre de 1923 i, des d'aleshores, les relacions amb Primo de Rivera s'havien tornat molt fredes.

Els plans d'Aguilera i els altres conspiradors hagueren de ser avortats, perquè sospitaren dels moviments policials, a més que una bona part dels militars de València es passaren a la defecció. Després d'unes hores de dubtes per part d'Aguilera, que valorà fins al darrer moment la conveniència d'efectuar el pronunciament, en desistí a la fi, mancat de suports com estava. A mitjanit, decidí marxar amb un ajudant seu cap a Tarragona, on, segons afirma Alía Miranda (2006), biògraf del general manxec, l'esperava el general Domènec Batet (1872-1937), que feia poc temps que havia estat destinat a la seva ciutat nadiua com a comandant militar de la plaça. En canvi, l'historiador Hilari Ragner, en la seva biografia del general tarragoní, assegura que aquest no era pas coneixedor dels plans insurreccionals del seu vell conegut Aguilera.¹⁶ Aquest últim hauria trucat Batet des de l'hotel on s'havia allotjat a Tarragona i li hauria demanat que el passés

a veure. D'acord amb Ragner, «Aguilera devia pensar que Batet l'ajudaria, tenint en compte la relació d'amistat i estima que hi havia entre ells dos quan van coincidir al regiment *La Albufera*, i més encara arran de l'expedient Picasso.»¹⁷ Quan Batet anà a trobar Aguilera a l'Hotel Europa, situat a l'actual Rambla Nova, els dos homes foren detinguts per agents de la Guàrdia Civil en compliment de l'ordre telegràfic de la Presidència del Consell de Ministres al governador civil de la província. Cal pensar que Batet estava al corrent de les intencions insurreccionals d'un sector de l'Exèrcit, ja que feia molt temps que se'n parlava, però, segons Ragner, no hauria tingut cap paper en aquesta aventura, sinó que s'hi hauria vist immers de rebot. A part d'aquests dos militars, es produïren moltes altres detencions arreu de l'Estat. I, paradoxalment, el cas també fou aprofitat per perjudicar la imatge del cardenal Vidal i Barraquer, convertit ja aleshores en enemic del règim dictatorial de Primo de Rivera.

El fals complot d'Escornalbou

Viladrich explica que, aquella nit de Sant Joan, el cardenal Vidal i Barraquer havia pujat a Escornalbou per visitar en Toda, con altres tantes vegades.¹⁸ En aquella ocasió, també hi comparegueren junts el llibreter barceloní Francesc Puig i Alfonso (1865-1946) i el fabricant de Reus senyor Bonet, probablement en Ciríac Bonet i Escarrer (1871-1934), que es trobaven de vacances a Salou, on aquest tenia una segona residència, l'esplèndid xalet Voramar. Segons Viladrich, aquests dos homes abandonaren el castell cap a quarts d'onze de la nit:

[...] com hom havia notat que s'esporguïen amb els petards dels coets, els obrers [de les obres del castell] els anaren a empaitar bon troç avall engegant-los coets que encenien al cap d'una canya, encimalats per aquells penyals i parets velles.

Una vegada destapat l'intent insurreccional, el capità general de Catalunya, Emilio Barrera,

obsessionat per allunyar Vidal i Barraquer de Tarragona, «s'empescà que el Cardenal havia anat a Escornalbou per conspirar», en paraules de Viladrich. Aquesta derivada del cas de la *Sanjuanada* és el que el secretari del cardenal anomena el *complot d'Escornalbou*. Arran dels fets, el capità de la Guàrdia Civil de Reus redactà un informe en què figurava Vidal i Barraquer acusat d'haver-se desplaçat a Escornalbou per tal d'entrevistar-se «amb militars i un general de Marina». Un detall que utilitzaren per inculpar el cardenal era que, arribat al poble de l'Argentera en automòbil aquell vespre juntament amb el seu secretari, havia declinat l'oferiment d'acompanyar-los al castell per part de la parella de la Guàrdia Civil del poble, que hi comparegué per retre els honors al prelat tarragoní. Per a la policia, aquest refús s'interpretava com el desig del cardenal de voler passar inadvertit. Una altra informació tergiversada que s'utilitzà per implicar Vidal i Barraquer amb el general Batet era una trucada telefònica, uns quants dies abans, del militar tarragoní al Palau Arquebisbal, que havia estat contestada pel canonge Manuel Borràs, en absència del cardenal.¹⁹ La policia, que tenia intervingut el telèfon arquebisbal, anotà la trucada, la qual fou aprofitada després per acusar Vidal com un suposat conspirador.

El cardenal s'afanyà a informar de tot plegat al Vaticà el 29 de juny, tot negant la seva implicació en aquella aventura.²⁰ D'altra banda, la premsa a penes es feu ressò d'aquests fets, a causa de la censura, tot i que en alguns mitjans es feu córrer –sembla que per part del comissari de policia de Tarragona– que Vidal i Barraquer es trobava arrestat a la seva residència, una informació que no era pas veritat.²¹ Per contrarestar aquestes badomeries, el prelat es deixà veure en públic visitant malalts, segons informava ell mateix al cardenal Gasparri. Aquest intent d'inculpació del cardenal Vidal i Barraquer s'ha d'interpretar com una més de les estratagemes utilitzades pel Directori Militar per

desplaçar-lo lluny de Tarragona. En aquells moments, Primo de Rivera mantenia diferents contactes amb representants del Vaticà per traslladar el cardenal arquebisbe a Burgos. De fet, el 31 de maig, s'havia entrevistat amb el prelat tarragoní per demanar-li la seva col·laboració. Ja dos anys abans, el 22 de febrer de 1924, el general Barrera li havia comunicat l'oferiment d'un trasllat fora de Catalunya, una oferta que Vidal i Barraquer no acceptà de cap manera. Per a Muntanyola, Barrera era una «persona autoritària i intransigent»,²² mentre que el canonge secretari Joan Viladrich el definia d'aquesta manera en la seva crònica:

“Barrera era sempre sorneguer i ladí [corregit al damunt per *murri*], molt de cuidado [corregit al damunt per *astut*] i no perdonà mai al Cardenal la seva fermesa apostòlica en sostenir els drets de l'Església i de les ànimes. Ell pretenia que, com feien altres Bisbes, el Cardenal s'hagués ajupit a les seves exigències i mires polítiques”.²³

Vuit mesos abans de l'intent insurreccional d'Aguilera i la falsa acusació del complot d'Escornalbou, s'havia produït un incident força absurd durant la inauguració del curs al Seminari Pontifici de Tarragona.²⁴ El cardenal fou denunciat per haver-hi pronunciat una part del discurs suposadament en català, quan, de fet, l'havia fet tot en llatí. Aquesta confusió pròpia de la ignorància i mala fe d'aquells militars comportà, fins i tot, les disculpes del dictador, però el govern ja havia fet el ridícul davant la Santa Seu. Tornant al cas de la insurrecció frustrada d'Aguilera, el secretari Viladrich, en la seva crònica, ho rebla d'aquesta manera: «aquesta vegada, escarmentat En Primo, s'abstingué de passar el *réspice* al Cardenal». Per al mateix Vidal i Barraquer, en la seva comunicació al Vaticà, tot plegat obeïa a un pla ben trammat per fer-li avorrir el seu càrrec a Tarragona:

“Se ve que las autoridades de ésta no reparan en medios, aún los más indignos, para salir con la suya. Tienen el plan formado, como no ignora la

Santa Sede, y aprovechan todas las ocasiones para ir realizándolo poco a poco, quisieran ver si logran desprestigiarme y me obligan por fastidio o cansancio a salir de aquí”.²⁵

Nosaltres no creiem, ni tant sols, que aquestes difamacions obeïssin pròpiament a un pla governamental ben pensat, sinó que s’anaven construint sobre el transcurs dels esdeveniments per intentar de treure’n profit. Això sí, demostren el desig del Directori Militar d’expulsar Vidal i Barraquer de la seu tarragonina, ja que creien que així tallarien de soca-rel la deriva catalanista del clergat català, del qual el prelat era considerat el principal cap espiritual. L’expulsió del cardenal uns quants anys després no s’aconseguiria per la seva voluntat, sinó per les noves circumstàncies de força imposades per la victòria dels franquistes en la Guerra Civil. Entre aquests, hi havia Antonio Magaz, el que havia estat ambaixador espanyol prop la Santa Seu en l’etapa primoriverista, conspirant contra Vidal i Barraquer a Roma tant en aquell primer moment de construcció del *Nuevo Estado*, com durant la guerra. Al final, Franco condemnà el prelat tarragoní a una proscripció definitiva sense que el Vaticà actués amb decisió i fermesa per defensar-lo.²⁶

Les conseqüències de la *Sanjuanada*

El general Aguilera fou arrestat i traslladat a Madrid i, després, entrà en presó preventiva a Cadis. Hi hagué Consell de Guerra per als militars involucrats, així com sancions administratives, essent la més onerosa la del comte de Romanones. No tothom, però, en sortí esquitxat; és destacable que Melquíades Álvarez, l’autor del manifest doctrinal, no sofrís cap mena de càstig. La *Sanjuanada* també comportà la detenció de la plana major de la CNT, tot i que no es pogué demostrar la seva implicació en l’intent revolucionari, així com també hi hagueren detencions de dirigents del Partit Comunista. Per Alía Miranda, els motius del fracàs de l’intent

insurreccional foren: «La indecisión, la variopinta composición de los conspiradores –un mosaico, en palabras del dictador– y la falta de objetivos claros y concretos».²⁷ A més, cal tenir en compte que en aquell moment, Primo de Rivera es trobava encara en un bon moment de popularitat. D’altra banda, l’intent d’inculpació del cardenal s’havia construït sobre bases tan poc sòlides que no progressà i passà sense cap conseqüència per a Vidal i Barraquer. Tanmateix, els atacs inoportuns des del govern s’estengueren, a partir d’aquell any, a una orquestrada campanya de premsa contra el cardenal metropolità de Catalunya, així com l’intent novament fallit de relacionar el cardenal amb un altre complot insurreccional el setembre de 1928.²⁸ Al mateix temps, la dictadura anava aconseguint certes promocions interessades dins de l’episcopat espanyol, com la del bisbe Pedro Segura, que acabaria ocupant la seu primada de Toledo. De mica en mica, s’anava dibuixant la divisió conjuntural de l’alta jerarquia eclesiàstica estatal en dues corrents que es desenvoluparen posteriorment durant la República: els intransigents contra els moderats. Vidal i Barraquer es convertiria en un dels principals protagonistes dels esdeveniments d’aquest nou temps en l’Església catòlica espanyola.

Referències bibliogràfiques

- ALÍA MIRANDA, FRANCISCO. *Duelo de sables. El general Aguilera, de ministro a conspirador contra Primo de Rivera (1917-1931)*. Madrid: Biblioteca Nueva, 2006.
- CÁRCEL, VICENTE. «Epistolario Vidal-Pacelli-Pizzardo-Montini y apuntes de la Secretaría de Estado (1936-1939)». *Analecta Sacra Tarraconensia*, Barcelona, 88 (2015), p. 267-1014.
- «Los últimos obispos de la monarquía (1922-1931). Primera parte». *Analecta Sacra Tarraconensia*, Barcelona, 83 (2010), p. 31-484.

- CORTS, Ramon. «La dictadura de Primo de Rivera i l'Església catalana (1923-1930)». A: DD. AA. *Cardenal Vidal i Barraquer. Testimoni fidel (1943-2013)*. Tarragona: Silva, 2017, p. 33-64.
- «El cardenal Vidal i Barraquer i la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930): pràctica i defensa d'un catalanisme». *Revista de Catalunya*, Barcelona, 249 (2015), p. 48-59.
- «L'informe final de la visita apostòlica de 1928 del nunci Tedeschini a Catalunya». *Analecta Sacra Tarraconensia*, Barcelona, 83 (2010), p. 485-757.
- DUARTE, Àngel. *Possibilistes i federalists. Política i cultura republicanes a Reus (1874-1899)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs, 1992.
- FONTANA, José María. *Dos trenes se cruzan en Reus*. Barcelona: Acervo, 1979.
- FORT I COGUL, Eufemià. *Eduard Toda, tal com l'he conegut*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1975.
- GONZALVO BOU, Gener. *Correspondència entre Eduard Toda i Güell i Jaume Barrera i Escudero (1925-1941)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs, 2012.
- *Eduard Toda i Güell (1855-1941) i el salvament del monestir de Poblet, a través del seu epistolari*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.
- GORT, Jordina. *Eduard Toda i Güell. La passió per la cultura*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs, 2015.
- MUNTANYOLA, Ramon. *Vidal i Barraquer, cardenal de la pau*. Barcelona: Abadia de Montserrat, volum I, 2017. Nova edició ampliada per Josep MASSOT.
- RAGUER, Hilari. *El general Batet*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.
- TÀRES, Manel. «El segon exili del cardenal Vidal i Barraquer (1939-1943)». *Cercles. Revista d'història cultural*, Barcelona, 24 (2021), p. 153-183.
- VIDAL, Plàcid. *L'assaig de la vida*. Barcelona: Estel, 1934.
- 5.-Corts (2010).
- 6.-Fontana (1979: 193).
- 7.-Cárcel (2015: 335).
- 8.-Fort (1975: 133).
- 9.-Vidal (1934: 497).
- 10.-*Diario de Tarragona*, 12 d'octubre de 1921: «El cardenal arzobispo ha regresado de Escornalbou, donde ha pasado unos días en la residencia de D. Eduardo Toda.»; *La Veu de Catalunya*, 5 d'octubre de 1922: «El cardenal arquebisbe de Tarragona, doctor Vidal i Barraquer, ha passat el dia de la seva festa onomàstica a Escornalbou.»; *Diario de Tarragona*, 5 d'octubre de 1926: «Como el año anterior, al Sr. Cardenal Arzobispo Dr. D. Francisco de Asís Vidal y Barraquer, pasó ayer su fiesta onomástica en Escornalbou, para donde salió el sábado por la tarde.»
- 11.-Del 23 al 30 de juny de 1931, la setmana de les primeres eleccions generals espanyoles de la Segona República, Vidal i Barraquer s'allotjà al castell d'Escornalbou. *Arxiu Vidal i Barraquer*, volum I, 1971, p. 93, nota 53.
- 12.-Gonzalvo (2012: 26).
- 13.-<https://www.cambrils.cat/ca/l-ajuntament/comunicacio/la-familia-vidal-barraquer-cedeix-les-memories-inedites-de-joan-viladrich-a-l2019arxiu-municipal-de-cambrils>
- 14.-Arxiu Municipal de Cambrils (AMCAM). Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum I, pp. 11-13.
- 15.- *Arxiu Vidal i Barraquer*, volum III, 3a i 4a part, 1981, p. 893, nota 107.
- 16.-Raguer (1994: 95-97).
- 17.-Es tracta de l'informe que redactà el general Juan Picasso González arran de la investigació dels fets ocorreguts a la Comandància General de Melilla durant l'estiu de 1921 que dugueren al Desastre d'Annual. L'informe fou presentat al *Consejo Supremo de Guerra y Marina*, presidit pel general Aguilera, el qual decidí processar diversos militars per faltes greus.
- 18.-Arxiu Municipal de Cambrils (AMCAM), Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer, Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum 1, pp. 11-13.
- 19.-Raguer (1994: 95-97).
- 20.-Cárcel (2010: 110).

Notes

- 1.-Duarte (1992).
- 2.-Gonzalvo (2005: 19).
- 3.-Muntanyola (2017).
- 4.-Corts (2015).

- 21.-En una carta a la Santa Seu, Vidal i Barraquer imputava l'origen del rumor al periodista Modest Dalmau, corresponsal a Tarragona del diari *Las Noticias*, que era íntim amic del governador civil de la ciutat.
- 22.-Muntanyola (2017: 150).

- 23.-Arxiu Municipal de Cambrils (AMCAM), Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer, Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum 1, p. 13.
- 24.-Muntanyola (2017: 191).
- 25.-Citat a: Corts (2017: 51).
- 26.-Tarés (2021)
- 27.-Alía (2006: 195).
- 28.-Muntanyola (2017: 207 i ss; 259).

Imatge superior: Eduard Toda i el cardenal Vidal i Barraquer, acompanyats d'altres persones, davant l'església de l'antic convent d'Escornalbou i de la creu de terme medieval de l'abat Guimerà de Poblet, que Toda va adquirir a un antiquari parisenc després que fos sostreta del monestir quan fou abandonat per la desamortització. L'estiu de 1935, la creu fou retornada al seu lloc original al monestir de Poblet. *Font: Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Família Vidal-Barraquer (Arxiu Vidal i Barraquer). Autor: Josep Vidal i Barraquer*

Imatge inferior: Postal editada per Huecograbado Mumbú, de Barcelona, que mostra la cambra que tenien parada per al cardenal Vidal i Barraquer al castell-monestir d'Escornalbou per a les seves estades.

ESCORNALBOU — Cambra del Cardenal